

Inspirations- materiale

til samtaler om skolens
formålsbeskrivelse og praksis

Intro- brev

Til ansatte og bestyrelser på friskolerne

I FRISKOLERNE har vi taget initiativ til at udarbejde et materiale, der kan inspirere til den vigtige samtale om friskolens formålsbeskrivelse. Vi tror, at man ved at dykke ned i skolens formålsbeskrivelse kan udvikle et sprog, som kan skabe sammenhæng imellem værdigrundlag og praksis og dermed understøtte og argumentere for praksis. Denne øvelse er vigtig – både for praksis og for bevidstheden om den frihed, der er givet friskolerne.

I folkeskoleregi er skolens formål bestemt via loven. Gennem tiderne har folkeskolernes formål flyttet tyngdepunkt – fra at vægte kristen dannelse og nyttige borgere til at vægte åndsfrihed, ligeværd og demokrati.

Men, i friskolerne er det anderledes. Friskoleloven har ikke en formålsparagraf. Forståelsen af, hvad formålet er lægges ud til den enkelte friskole som en forudsætning – ikke en formulering (Friskolelovens §1, stk. 2). I friskoleloven er der dog disse overordnede krav til, hvad skolen skal leve op til:

“Skolerne skal efter deres formål og i hele deres virke forberede eleverne til at leve i et samfund som det danske

med frihed og folkestyre samt udvikle og styrke elevernes demokratiske dannelse og deres kendskab til og respekt for grundlæggende friheds- og menneskerettigheder, herunder ligestilling mellem kønnene.”

Formålet skal altså formuleres af den enkelte friskole med fokus på skolens pædagogiske praksis.

Friskolerne skal helt overordnet “stå-mål-med” folkeskolerne, og derfor må friskolerne også kunne spejle sig i folkeskolens formål og redegøre for, hvordan den måske ikke blot står mål med dette formål, men nogle steder også strækker synet videre.

Materialet er udarbejdet i samarbejde med Keld Skovmand, seniorforsker ved UCL Erhvervsakademi og Professionshøjskole samt FRISKOLERNEs bestyrelse ved Sidsel Bukh, lærer på Kolding Friskole. Materialet kan downloades via www.friskolerne.dk.

Vi håber, at materialet vil give anledning til vigtige samtaler om friskolens formål og praksis og til gode drøftelser om skolens eksisterende formålsbeskrivelser.

Materialet henvender sig til skolens pædagogiske personale og består af fem dele:

- A. Skolens værdier (henvender sig til bestyrelsen)
- B. Eksempel på et lokalt skoleformål for praksis
- C. Benspænd med alfabetet
- D. Fortolkning af værdier
- E. Skolens eget formål

Henvender sig
til skolens
pædagogiske
ansatte

Format og udbytte af arbejdet:

- Hver opgave kan afvikles inden for en time
- Opgaverne kræver en tidtager. Hver opgave indledes med introduktion til arbejdet, som med fordel kan læses højt. Desuden er der skriveskabeloner til alle opgaver.
- Formatet er legende med fokus på udvikling af egen sproglighed
- Udbytte: Skolens beskrivelse af pædagogisk praksis sættes til revision, og der skabes sprog og bevidsthed om denne.

OPGAVE A

Skolens værdier

Målgruppe: bestyrelsen

Tid: 31 min.

I denne opgave læser bestyrelsen skolens værdigrundlag igennem og udvælger 6-9 centrale ord eller formuleringer.

Det er disse værdiord/formuleringer personalet skal fortolke ind i deres pædagogiske praksis i det videre arbejde.

De udvalgte ord/formuleringer skrives i dokumentet **Skabelon A**, som videregives til personalet.

Sådan udvælger I de centrale værdiord/formuleringer i skolens værdigrundlag:

- **Vælg en tidtager**
- **Start med at læse skolens værdigrundlag** hver for sig. Notér hver især hvilke ord/formuleringer, I finder helt centrale (5 min.).
- **Find sammen 2+2** for at drøfte de tanker, I har gjort jer om de centrale ord/formuleringer (7 min.). Vælg minimum 6 ord/formuleringer, I vil prioritere.
- **Skriv de valgte ord/formuleringer** på en tavle og drøft i plenum, hvorfor I mener disse ord/formuleringer er vigtige.
- **Sæt en ring om de 6-9 ord/formuleringer**, som I prioriterer, at skolens pædagogiske personale skal forholde sig til, når de skal arbejde videre med at formulere skolens pædagogiske praksis (19 min.).
- **Skriv de prioriterede ord/formuleringer i Skabelon A**

OPGAVE A

Skolens værdier

SKRIVESKABELON

	Bestyrelsens prioriterede værdiord/- formuleringer fra skolens værdigrundlag
Gruppe 1	
Gruppe 2	
Gruppe 3	
Gruppe 4	
Gruppe 5	

OPGAVE B

Eksempel på et lokalt skoleformål for praksis

Målgruppe: ansatte

Tid: 43 min.

I det følgende skal I arbejde med eksempelteksten: Et lokalt skoleformål for praksis (**Eksempeltekst B**).

Øvelsen handler om at skabe forståelse for, at et friskoleformål er et fælles lokalt anliggende, der ikke kan fastsættes udefra eller ovenfra, men må rodfæstes i den konkrete skoles hverdag og værdier.

Det er de ansatte på skolen, der selv skal udvikle deres pædagogiske sprog. Værdierne er en sag for skolens bestyrelse, formålet for praksis er det, der binder hverdagen og værdierne sammen.

Sådan arbejder I med eksempelteksten:

Opgaven består af tre runder: individuelt, parvist og slutteligt i grupper af fire personer. Se skriveskabelon B

- **Vælg en tidtager**
- **Læs eksempelteksten** igennem hver for sig og notér hvilke to ord/formuleringer, der er hhv. de vigtigste og svageste i lyset af din egen pædagogiske praksis (5 min.).
- **Diskutér 2+2 jeres refleksioner** om de vigtigste hhv. svageste ord/formuleringer (7 min.).
- **Inddel deltagerne i grupper af fire.** Diskutér hvilke ord/formuleringer, I finder vigtigst hhv. svagest i forhold til den pædagogiske praksis – og find alternativer til de to svageste ord. Notér i skriveskabelonen (16 min.).
- To kolleger står for opsamling i **plenum**. Én tager noter på flipover, mens den anden leder samtalen (15 min.).

Eksempel- tekst

Et lokalt skoleformål for praksis

Stk. 1: Skolens overordnede funktion

Friskolen skal i et forpligtende samarbejde med forældrene pirre elevernes nysgerrighed og udvikle en faglighed og kreativitet, der bevarer deres lyst til at lære i en vekselvirkning mellem fornuft, følelse, fysik og fantasi, gør dem fortrolige med et historisk-poetisk menneskesyn, oplyser dem om livet og verden i sin gådefulde mangfoldighed og skærper deres sans for det unikke i ethvert menneske.

Stk. 2: Skolens og fagenes almene opgave

Friskolen skal præsentere en mangfoldighed af arbejdsformer og tilbyde veje ind i skolens fagrække, der gør det muligt både for den enkelte elev og for klassefællesskabet at undersøge og fordybe sig i kernestoffet, således at fagene fremstår som vinduer til verden og bidrager til at udvide elevernes handlerum og vovemod.

Stk. 3: Skolens demokratiske dannelsesopgave og værdier

Friskolen skal i alle aspekter af sin hverdag være demokratisk og opdrage eleverne til at tage selvstændigt og ansvarligt del i gruppens, klassens, skolens og samfundets liv. Skolens hele virke skal derfor være båret af en grænseløs vilje til fordomsfri kommunikation og en forfinet sans for værdien af forskellighed – både i den enkelte, i det levede fællesskab og i verden som samfund og ophav.

Keld Skovmand, seniorforsker ved UCL Erhvervsakademi og Professionshøjskole (Se evt. »Baggrund for eksempelteksten« bagerst i publikationen her)

OPGAVE B

Eksempel på et lokalt skoleformål for praksis

SKRIVESKABELON

Individuelt – 5 minutter

1.A De to vigtigste formuleringer eller ord i eksempelteksten

Hvilke to formuleringer eller ord er de vigtigste i formålet set ud fra din praksis og dit pædagogiske ståsted?

2.A De to svageste formuleringer eller ord i eksempelteksten

Hvilke to formuleringer eller ord i eksempelteksten er de svageste?

3.A Alternative formuleringer

Hvad vil du erstatte de svageste ord/formuleringer med?

OPGAVE B

Eksempel på et lokalt skoleformål for praksis

SKRIVESKABELON

Parvist – 7 minutter

Bliv enige om både det vigtigste og svageste ord/formulering i eksempelteksten og det, I mener, der skal ændres, og tilføj jeres eget alternativ. Husk at relatere overvejelserne til jeres egen praksis og pædagogiske ståsted.

1.B Den vigtigste formulering eller det vigtigste ord i eksempelteksten

2.B Den svageste vending eller det svageste ord i eksempelteksten (parvist)

3.B Det bedste alternativ til det svageste ord i eksempelteksten (parvist)

OPGAVE B

Eksempel på et lokalt skoleformål for praksis

SKRIVESKABELON

Grupper á fire – 16 minutter

Fremlæg resultatet af jeres overvejelser med jeres nærmeste makkerpar (dvs. grupper á fire personer).

Kan I blive enige om de to vigtigste formuleringer eller ord i eksempelteksten og de to ting, der bør ændres? Kan I blive enige om to alternativer?

1.C Det vigtigste ord/formuleringer i eksempelteksten

2.C Det bedste alternativ til det svageste ord/formuleringer i eksempelteksten

Plenum – 21 minutter

Det vigtigste i eksempelteksten og de fremkomne alternativer fra grupperne fremlægges, sammenlignes og diskuteres i plenum. Hvilke forskelle viser sig, og hvad er de begrundet i? Hvad fortæller forskellene om mangfoldigheden af de pædagogiske tilgange på jeres skole?

OPGAVE C

Benspænd med alfabetet

Målgruppe: ansatte

Tid: 41 min.

Skolens bestyrelse har udvalgt nogle værdiord og -formuleringer fra skolens værdigrundlag (se skabelon A).

I denne opgave handler det om at udvikle bevidsthed og sprog om de formuleringer eller ord, som bestyrelsen har valgt ud.

Dette nye sprog kan efterfølgende føde andre ord og formuleringer, som kan indgå i jeres eget formålssprog for den pædagogiske praksis.

Opgaven har benspænd knyttet til alfabetet. Man bliver tvunget til at associere et af de udvalgte værdiord med andre ord, der starter med et givent bogstav. Det kan være, at man kommer i tanke om ord, der tilhører et andet domæne, som vi normalt ikke forbinder med skolens formålssprog. Ordet udvider vores bevidsthed om, hvad der kan stå i et formål, hvad formålsgenren overhovedet er, og hvordan man kan fortolke ord og begreber.

Sådan arbejder I med benspændene:

- **Vælg en tidtager**
 - **Inddel i grupper** med fire deltagere i hver.
 - Hvert af de udvalgte værdiord/-formuleringer (fra bestyrelsen) **skrives ind i hver sin skabelon**
 - **Alle deltagere får én skabelon** med et givent værdiord -formulering, som er det ord/den formulering, de skal arbejde med.
 - Deltagerne forholder sig individuelt til hvert enkelt punkt i skabelonen.
 - Efter hvert punkt vendes refleksionerne i gruppen.
- Der er fem punkter. Hvert punkt må ikke tage mere end fem minutter (i alt max. 25 min.).
- **Opsamling i plenum**, hvor deltagernes egne formuleringer deles og drøftes (17 min.).

OPGAVE C

SKRIVESKABELON

Benspænd med alfabetet

25 minutter

Værdiord: _____

1. Hvilke associationer får du?

Find og notér ord, der afdækker betydningen af det udvalgte værdiord. Hvilke andre ord forbinder du med dette? (eksempel »Samarbejde«: sammenhold, mangfoldighed, løfte i flok, være forpligtede)

Del dine associationer med gruppen

2. Ord med samme forbogstav

Find og notér ord med det samme forbogstav som det udvalgte værdiord/-formulering? Hvilke bundne associationer opstår? (eksempel »Samarbejde«: samvær, samfund, system)

Del dine associationer med gruppen

OPGAVE C

SKRIVESKABELON

Benspænd med alfabetet

3. Næste bogstav i alfabetet

Gå et skridt frem i alfabetet til næste bogstav og find og notér ord, som du kan forbinde med det udvalgte værdiord/-formulering (eksempel »Samarbejde«: Tillid, tanker, team).

Del dine associationer med gruppen

4. Førrige bogstav i alfabetet

Gå dernæst et skridt tilbage i alfabetet og find og notér ord, du kan forbinde med det udvalgte værdiord/-formulering, og som starter med det førrige bogstav (eksempel »Samarbejde«: Rimelighed, rolig, rigtigt)

Del dine associationer med gruppen

5. Lav sætninger med værdiordet

Lav nogle sætninger, der udlægger betydningen af værdiordet/-formuleringen, og som vil kunne indgå i et skoleformål for praksis.

Del dine associationer med gruppen

Del jeres sætninger i plenum – 17 minutter

OPGAVE D

Fortolkning af værdier

Målgruppe: ansatte

Tid: 49 minutter

I denne øvelse skal I bruge bestyrelsens udvalgte værdiord/-formuleringer (**Skriveskabelon A**).

Skriv jeres fortolkning inde i skabelonen (Skabelon A). Brug evt. jeres forudgående arbejde fra alfabetøvelsen, når I forklarer begreberne med jeres egne ord.

Tag udgangspunkt i jeres egen pædagogiske praksis, når I forklarer eksemplerne. Der er inspiration at hente i **Bilag D**, hvor I kan dykke ned i betydningen af enkelte ord eller formuleringer.

Sådan arbejder I med fortolkning af værdierne:

- **Vælg en tidtager**
- **Grupperne arbejder parallelt** med de forskellige værdiord/formuleringer fra bestyrelsen. Hver gruppe arbejder med ét ord/formulering ad gangen.

Grupperne bruger 7 minutter på hvert værdiord/formulering og bytter derefter til nyt værdiord/formuleringer (måske når alle grupper ikke at behandle alle værdiord/formuleringer).

Bilag D

Bilagene D1-D7 er korte tekststykker om udvalgte formuleringer i eksempelteksten "Friskoleformål for praksis". De udvalgte udsagn er fremhævet og efterfølges af ordbogsopslag eller gengivelser af de bærende ords leksikalske betydning, som er gengivet med fed. Herefter følger Keld Skovmands fortolkning af ordene, der foretages med hjælp fra forskellige tænkere og teoretiske kilder.

Formålsformuleringerne er ikke teoretisk begrundet, men teorien bruges til at perspektivere formålsteksten. Teksten kom før teorien, men har teori indlejret.

Bilagene kan læses som inspiration til, hvordan man kan gribe arbejdet med begrundelse af udvalgte ord og formuleringer an. Begrundelserne kan tage udgangspunkt i egen praksis ligeså vel som i teori.

Læs bilagene D1-D7 på de følgende sider.

... undersøge og fordybe sig i kernestoffet.

D1

Betydningen af "undersøge" i ordbogen: "underkaste noget, fx en genstand, et materiale, et område eller en organisme, en nøje og detaljeret gennemgang, med henblik på at finde frem til og opnå sikker viden om dets beskaffenhed, sammensætning, struktur osv. ofte på basis af en bestemt systematik eller videnskabelig metode".

Betydningen af "fordybe sig" i ordbogen: "koncentrere sig fuldstændig om noget; beskæftige sig grundigt eller inderligt med noget".

I sammenhængen er det både den enkelte elev og klassefællesskabet, der skal undersøge og fordybe sig i kernestoffet, "således at fagene fremstår som vinduer til verden og bidrager til at udvide elevernes handlerum og vovemod." Fordybelsen har således et sigte, kernestoffet en klar funktion. At undersøge noget indebærer i ordbogen "en nøje og detaljeret gennemgang" med henblik på at opnå "sikker viden" ud fra bestemte metoder. Eleverne kan ikke forblive i overfladen, men må gå i dybden med detaljen og afprøve deres foreløbige viden kritisk ved at gribe til forskellige metoder. Fordybelsen i kernestoffet fordrer absolut koncentration. Dvs. at eleverne periodisk må afskærmes fra al uvedkommende afledning af deres opmærksomhed fra sagen og således sættes fri til at forfølge deres nysgerrighed. Fordybelse og fokus fordrer, at "kernestoffet" er klart afgrænset. Ordet findes ikke i ordbogen, men vedrører det eksemplariske princip, som bruges til at udvælge det væsentlige indhold, der skal repræsentere det særlige og det almene ved faget på én gang. Som lærer har man "brug for kriterier for hhv. at ekskludere og inkludere viden", som samtidig "skal være – eller skal kunne gøres – tilgængelig og opleves som relevant af børnene" (Illum Hansen & Skovmand 2011: 267).

... således at fagene fremstår som vinduer til verden og bidrager til at udvide elevernes handlerum og vovemod.

Fag betyder både "afgrænset vidensområde der studeres eller undervises i på en skole, et universitet eller en anden lærestanstalt", et "håndværk eller erhverv" og et "element der indgår i en konstruktion sammen med andre tilsvarende elementer, ofte adskilt ved lodrette overgange". Ordet handlerum har (endnu) ikke nogen selvstændig betydningsangivelse. Betydningen af "vovemod" i ordbogen: "mod til at løbe en risiko ved at indlade sig på noget farligt, nyt eller uprøvet."

De tre prikker (...) markerer, at den tekstlige sammenhæng er udeladt. I sammenhængen går hele den øvrige del af styk 2 i Friskoleformålet forud for det anførte citat (se andet vendekort om kernestof og fordybelse). Fag er både en måde, skolens undervisning er organiseret på, en måde, noget udføres på, og et bygningselement – fx et vinduesfag, som gør det muligt at kigge ud i verden. Ude i verden er der rum, hvor eleverne skal handle og udvise vovemod i en udvidelsesproces, som de vokser ved. Handlerummet har således ingen faste grænser. Ordet "mod" har filosofisk klangbund og forankring hos både Kant og Aristoteles. Hos Kant skal mennesket udvise mod til at bruge sin forstand for at træde ud af sin selvforskyldte umyndighed. Myndighed er ved forstandens hjælp "beslutsomhed og mod til at klare sig uden en andens ledelse". Uden mod ingen myndighed.

Hos Aristoteles er mod en dyd. Dyden er den gyldne middelvej mellem to yderligheder. Mod er middelvej mellem fejhed, hvor vi intet vover, og dumdristighed, hvor vi risikerer at sætte alt over styr. Uden mod ingen midte. Vovemodet udgør en ny opdragelsesmæssig dyd midt mellem modet og dumdristigheden, fordi vi løber risici ved at prøve det uprøvede og fare med det farlige, når vi vover modet. Ifølge Gert Biesta er det en del af den uundgåelige og smukke risiko ved uddannelse og pædagogik: Vi kender ikke udfaldet af det pædagogiske mellemværende, fordi vi er mennesker, der i skole og uddannelse skaber noget sammen, og "fordi uddannelse – som W.B. Yeats har formuleret det – ikke handler om at fylde en spand, men om at tænde et bål (Den smukke risiko i uddannelse og pædagogik, s. 15). Som enhver ved, er det forbundet med brandfare.

... udvikle en faglighed og kreativitet

Betydningen af "faglighed" i ordbogen: 1) "viden, forudsætninger og kompetencer som man besidder inden for et bestemt fag, fagområde, håndværk eller erhverv". 2) "fagligt eller videnskabeligt område eller felt".

Betydningen af "kreativitet" i ordbogen: "evne til at få nye idéer og udtrykke dem (på en fantasifuld eller kunstnerisk måde)".

De tre prikker (...) markerer, at den tekstlige sammenhæng er udeladt. I sammenhængen skal friskolen "i et forpligtende samarbejde med forældrene pirre elevernes nysgerrighed og udvikle deres faglighed og kreativitet". Nysgerrigheden går forud for fagligheden og kreativiteten som forudsætning. Faglighed og kreativitet forudsætter omvendt hinanden. Kreativitet kræver en faglighed for at kunne udfoldes. De nye ting, der kommer på og skabes, står i forhold til det eksisterende, det allerede tilegnede. Fagligheden er med andre ord på én gang givet og genstand for fornyelse. Fagene skal give elever og lærere mulighed for i fællesskab at udvikle nye idéer og repræsentere dem i en mangfoldighed af former, der bevæger sig på kryds og tværs af fagene. Men kreativitet er ikke blot en evne, der skal udvikles (og evt. udnyttes), men kan også udtrykke en langt mere vidtgående bestræbelse, der omfatter hele dannelsesopgaven. Som Gert Biesta skriver i Den smukke risiko i uddannelse og pædagogik (s. 27): "Jeg er interesseret i uddannelse som en i sig selv kreativ 'handling' eller – for at være mere præcis – i uddannelse som en skabende handling, hvor noget nyt, der ikke tidligere eksisterede, bringes ind i verden." Det handler ifølge Biesta om at skabe "en menneskelig subjektivitet", der er unik. Fagene har en funktion i forhold til denne skabelse, fordi de repræsenterer verden og lader verden påkalde sig vores opmærksomhed og kreative omgang med den.

... skærper deres sans for det unikke i ethvert menneske.

D4

Betydningen af "unik" i ordbogen: 1) "som der kun findes én af; forskellig fra alt andet. 2) "helt speciel og derfor særlig bemærkelsesværdig eller attraktiv".

De tre prikker (...) markerer, at den tekstlige sammenhæng er udeladt. I sammenhængen skal friskolen "udvikle en faglighed og kreativitet", der skærper sansen for det unikke i ethvert menneske. Sansen hviler altså på noget, men antages samtidig at være barnet iboende. Vi har alle evnen til at se det særlige både i andre mennesker og os selv. Vi skal træne denne evne, således at vi er i stand til aktivt at anerkende kvaliteten i, at alle er forskellige, at menneskeligheden skal skrives i flertal, at den er pluralistisk. Sansen for det unikke gælder "ethvert menneske", ikke blot "mennesket", som er en abstraktion eller en fællesmængde.

Ordet "unik" er taget med i friskoleformålet, fordi det optræder i flere friskolers præsentation af deres værdier og formål. Det sker typisk med henvisning til traditionen fra Grundtvig og Kold, hvor unikhed er forbundet med et kristent syn på mennesket som mageløst. Samtidig er begrebet om det unikke centralt i den pædagogiske filosofi, der udgår fra Hannah Arendts tænkning, særligt hos den hollandske uddannelseslærdede, Gert Biesta. Han skriver, at "det, der gør hver af os unik, er vores potentiale til at gøre noget, der ikke er blevet gjort før" (God uddannelse, s. 95). Derfor er det unikke kædet sammen med begreber som "tilblivelse" og "fødsel". Biesta taler om, "alle har mulighed for at bidrage med deres begyndelser til pluralitetens komplekse net" (samme sted s. 118). En dansk friskole, Al-Hikma Skolen, skriver det samme på en anden måde på deres hjemmeside: "Mennesket kan dog kun finde ind til det unikke hos sig selv ved at spejle sig i fællesskabet". Fællesskabet er det sted, hvor forskelle kaldes frem og kommer til syne.

... Skolens hele virke skal derfor være båret af en grænseløs vilje til fordomsfri kommunikation ...

D5

Et virke er i ordbogen "udøvelse af et erhverv eller af en arbejdsopgave der strækker sig over lang tid og foregår på et bestemt (fagligt) område eller i en bestemt sags tjeneste." Ordet "grænseløs" giver sig selv. At være fordomsfri betyder at være "uden fordomme eller forudfattede meninger." Kommunikation betyder "udveksling af informationer, budskaber og meddelelser mellem personer, dyr eller maskiner." Egentlig betyder "communicare" at gøre fælles på latin.

De tre prikker (...) markerer, at to tekstlige sammenhæng er udeladt. Før dette uddrag finder vi formuleringen om demokratisk opdragelse (jf. vendekortet vedr. "tage selvstændigt og ansvarligt del". Efter uddraget tilføjes "en forfinet sans for værdien af forskellighed – både i den enkelte, i det levede fællesskab og i verden som samfund og ophav." Viljen til kommunikation retter sig dermed imod værdien af forskellighed.

At tale om "skolens hele virke" er vidtgående. Med formuleringen trækkes der en tråd tilbage til folkeskolens formål fra 1975, hvor der tales om "skolens hele dagligliv". En friskole på Thy skal ifølge sit idegrundlag og sine værdier "samle børn og voksne i et forpligtende fællesskab om hele skolens virke." Virket stiller sig i et bestemt formåls tjeneste. I dag tales der om "skolens virke" i formålsparagraffen. Det skal være "præget af åndsfrihed, ligeværd og demokrati." Man kan mene, at "båret" er bedre end "præget". Det gør det tydeligt, at der er nogle, der bærer, og at virket bryder sammen, hvis der ikke er en bæring. I friskoleformålet er grundlaget ikke abstrakte værdier, men mellemmenneskelig handlen i forskellighedens fællesskab. Gert Biesta taler om "pluralitetens komplekse net", hvori ethvert nyt menneske kommer til syne og bliver til.

Fordringen om "den grænseløse vilje til kommunikation" kommer fra den tysk-jødiske filosof Hannah Arendt. Hos hende udgør den enkeltes vilje til kommunikation hos den enkelte båndet mellem mennesker. Uden denne vilje kan vi ikke gøre og skabe noget fælles. Båndet mellem mennesker forudsætter samtidig "den universelle evne til forståelse", som ikke retter sig imod "en universel enighed", men derimod "i troen på at mangfoldigheden peger på en Enhed, som forskelligheden på en gang skjuler og afslører" (Men in dark times, s. 90). Enheden er ikke enighed.

... pirre elevernes nysgerrighed.

D6

Betydningen af "pirre" i ordbogen: 1) "stimulere en persons sanser eller (seksuelle) lyst direkte, fx ved hjælp af dufte eller små, lette berøringer af særlig følsomme steder på kroppen; ophidse seksuelt". 2) "stimulere en persons tanker eller følelser; virke inciterende på noget eller nogen".

Betydningen af "nysgerrighed" i ordbogen: "det at være interesseret og videbegærlig".

De tre prikker (...) markerer, at den tekstlige sammenhæng er udeladt. I sammenhængen skal friskolen "i et forpligtende samarbejde med forældrene pirre elevernes nysgerrighed og udvikle deres faglighed og kreativitet". Nysgerrigheden går forud for fagligheden og kreativiteten som en første forudsætning. Nysgerrigheden skal ikke blot udvikles, men stimuleres direkte og alsidigt. Skolen skal gøre eleverne interesseret, dvs. give dem en forståelse af, at de har et mellemværende med andre personer, det omgivende samfund og verdens ting (inter-esse betyder "mellem"- "være" på latin). Der skal vækkes et begær hos dem for at vide mere om indholdet og karakteren af dette mellemværende og en lyst til at vove sig inde i det ukendte. Den nysgerrige er grådig efter nyt.

Formuleringen er taget med i friskoleformålet, fordi "nysgerrig" optræder i flere friskolers præsentation af deres værdier og formål, men typisk uden at der siges noget om, hvad der skal gøres med og for nysgerrigheden. Ordet "pirre" forbindes på Ollerup Friskole med "nysgerrighed". Det forpligter – og pirrer måske også i sig selv. Ordet "nysgerrighed" er et omdrejningspunkt i John Deweys pædagogiske filosofi. I Hvordan vi tænker taler han blandt andet om "den årvågne nysgerrighed og spontane rækken ud efter nye ting, en nysgerrighed og spontanitet, der er essensen af det åbne og fordomsfrie sind" (s. 35). Dewey har en hel teori om nysgerrighed. Nysgerrig?

... opdrage eleverne til at tage selvstændigt og ansvarligt del i gruppens, klassens, skolens og samfundets liv.

Betydningen af "opdragelse" i ordbogen: 1) udvikling af (især) børns personlighed gennem tilsigtet eller utilsigtet videregivelse af viden, adfærds- og værdinormer m.m.; 2) videregivelse af elementær viden og grundlæggende færdigheder inden for et område af samfundslivet, et bestemt miljø, et fag el.lign.; 3) viden om hvordan man skal opføre sig.

De tre prikker (...) markerer, at den tekstlige sammenhæng er udeladt. I sammenhængen går denne sætning forud for det anførte citat: "Friskolen skal i alle aspekter af sin hverdag være demokratisk og...". Skolens opdragelsesopgave knyttes dermed an til elevernes demokratiske dannelse, og demokrati handler om at tage "selvstændigt og ansvarligt del" i et liv, der har fire sociale niveauer. Grundtanken er, at skolen er et billede på samfundet, et demokratisk mikrokosmos, som udgør forudsætningen for det demokratiske makrokosmos, uanset om det viser sig lokalt, nationalt, europæisk eller globalt. Som det fremgår af ordbogens definition, er "opdragelse" nærmest synonymt med "dannelse", som kan virke slidt, mens "opdragelse" kan klinge autoritært og forældet. Den norske pædagogprofessor Lars Løvlie anfører i sin seneste bog to grunde til at bruge opdragelsesbegrebet (Politisering og pedagogisk motstand – vejen til en barneorienteret praksis, s. 20f.). Den ene er, at opdragelse "afspejler en folkelig praksis", og at det hører sammen med undervisning, som omfatter "instruktion og øvelse under voksnes ledelse". Undervisning handler om kundskaber og færdigheder, mens opdragelse handler om "samfundets etiske holdninger og moralske principper". Den grund er det opdragelsesparadokset, som Løvlie betegner som "et uløst problem", opdragelsen trækker med sig. Problemet vedrører modsætningen mellem "ideale formål og skolens praksis" og mellem "skolens værdisæt og det, som dagligt sker i norske klasserum". Eller i Kants forståelse mellem frihed og tvang: Hvordan opdrager man til frihed med tvang? Eller omvendt formuleret: Hvordan tvinger man til demokrati med frihed? Det er det demokratiske paradoks.

OPGAVE E

Skolens eget formål

Målgruppe: ansatte

Tid: min 59 minutter

Eksempelteksten "Et lokalt friskoleformål" er opdelt i tre afsnit: Stk. 1. Skolens overordnede funktion, Stk. 2. Skolens og fagenes almene opgaver, Stk. 3. Skolens demokratiske dannelsesopgaver og værdier.

I de forrige formater har I arbejdet med at udvikle pædagogisk sprog om jeres friskoles praksis på baggrund af fortolkning af bestyrelsens værdiorde/-formuleringer.

Opgaven er nu at runde processen af med det fælles sprog og refleksion om praksis. Måske giver det anledning til at skrive eller revidere jeres eget skoleformål for, hvordan I laver skole **(Brug skriveskabelon E)**

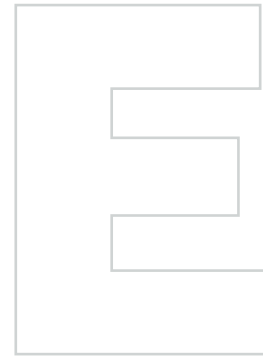
Sådan arbejder I med at formulere skolens eget formål:

- **Vælg en tidtager og vælg en "skriver", der vil samle gruppens input.**
- **Tag en snak i plenum** om det arbejde, der er gået forud (jeres alternative formuleringer/ord) (7 min.)
- **Inddel i grupper af fire.** Hver gruppe udfylder skriveskabelonens tre felter (skabelon E): 1. skolens overordnede funktion, 2. skolen og fagenes almene opgave og 3. skolens demokratiske dannelsesopgave og værdier (24 min.)
- **Hver gruppe præsenterer deres bud** på formuleringer af skolens eget formål for pædagogisk praksis (11 min.)
- **Bliv enige om** hvilke formuleringer, I ønsker skal være gældende for jeres skoles formål for pædagogisk praksis (17 min.). Vælg en person, som på en tavle/flipover tager fælles noter.
- **De udvalgte formuleringer sammenskrives.** Gruppen aftaler, hvordan I bruger det videre.

OPGAVE E

Skolens eget formål

SKRIVESKABELON

<p>Stk. 1: Skolens overordnede funktion</p> <p>Hvad skal friskolen grundlæggende udvikle hos eleverne?</p>	
<p>Stk. 2: Skolens og fagenes almene opgave</p> <p>Hvad er fælles for fagenes funktion og rolle i forhold til at udvikle eleverne?</p>	
<p>Stk. 3: Skolens demokratiske dannelsesopgave og værdier</p> <p>Hvordan bidrager friskolen til at udvikle et demokratisk sindelag og engagement?</p>	

Baggrunden for eksempelteksten (opgave B)

»Et lokal skoleformål for praksis«

Keld Skovmand
ph.d., Seniorforsker
UCL
Erhvervsakademi og
Professionshøjskole

Friskoleformålets grundform er givet med opbygningen af folkeskolens formålsparagraf, der falder i tre stykker med et klart hierarki. Når en fri skole skal stå mål med folkeskolen, må den også kunne spejle sig i folkeskolens formål og redegøre for, hvordan den måske ikke blot står mål med dette formål, men nogle steder også sætter barren højere og strækker synet videre.

Formålets indhold er fremkommet ved at samle og analysere formål, værdier, værdigrundlag og idégrundlag fra seks friskoler. Centrale ord er taget ud og samlet i et nyt mønster, hvor nogle formuleringer er blevet tunet, og andre er lagt til. Jeg redegør for mine bevæggrunde nedenfor – styk for styk.

Vi taler om folkeskolens formålsparagraf, fordi det er en lovparagraf, § 1 i lov om folkeskolen. Friskoleloven har også sin § 1, men den er ikke en formålsparagraf. Formålsforståelsen er fattig. Formålet lægges et andet sted hen, nemlig ud på de frie skoler, hvis formål forudsættes, men ikke formuleres (stk. 2):

Skolerne skal efter deres formål og i hele deres virke forberede eleverne til at leve i et samfund som det danske med frihed og folkestyre samt udvikle og styrke elevernes demokratiske dannelse og deres kendskab til og respekt for grundlæggende friheds- og menneskerettigheder, herunder ligestilling mellem kønnene.

Indledningen af sætningen identificerer en mangel på formål, som skal formuleres af de frie skoler selv. Det kan de gøre ud fra et forslag til en formålsparagraf for friskolen (i bestemt form), som nu foreligger. Paragraffen ændrer så karakter, fordi den er pædagogisk, ikke juridisk. Den binder med frihed, ikke med lov.

Stk. 1: Skolens overordnede funktion

Samarbejdet med forældrene skal være "forpligtende", ikke blot formelt. Alternativt til "kundskaber og færdigheder" i folkeskolens formål har jeg taget "faglighed og kreativitet", som er det centrale begrebspar på Ollerup Friskole. Samme sted taler de om at bevare (ikke udvikle) elevernes lyst til at lære, hvad jeg her har genbrugt. Elevernes nysgerrighed forekommer flere steder, og i Ollerup skal den pirres. Det skal den også her, fordi ordet i sig selv pirrer.

Jeg har valgt et meget grundtvigsk ord som "vekselvirkning", skønt det kun forekommer på Bordings Friskole, og sat det i sammenhæng med

fire f-ord, som ikke optræder samlet nogen steder: fornuft, følelse, fysik og fantasi. Fantasi og følelse sættes sammen tre steder. Ét sted føjes fornuften til, et andet forstanden, som jeg også kunne have valgt. Jeg tilsatte lidt fysik, fordi ordet "krop" nævnes hele fire steder, men jeg kunne ikke rigtigt finde et sted at placere akkurat det ord. Det faldt ligesom uden for genren. Jeg fandt på "fysik" i stedet.

Jeg valgte at skrive det historisk-poetiske ind, fordi det er en del af friskolernes bekendelsesgrundlag. Det kædes her sammen med "menneskesyn", men det kunne også have været "livssyn" eller "opdragelses-syn". Der er særligt et syn på mennesket, eleverne skal gøres fortrolige med ifølge dette frie skoleformål. Det er med andre ord en helt bestemt del af den meget brede "dansk kultur og historie", som er fortrolighedens genstand i folkeskolens formål.

Ordet "oplysning" har længe slået mig som en central forskel mellem folkeskolen og friskolerne, og det forekommer da også flere steder i de seks formålsbeskrivelser. Jeg bytter navneordet ud med udsagnsordet og gør oplysningen aktiv ved hjælp af "oplyser", samtidig med at jeg laver en lille finte og ikke begrænser oplysningen til livet (som i "livsoplysning"), men lader den omfatte verden også. Livets og verdens mangfoldighed er "gådefuld" med direkte inspiration fra Bordings Friskole, der knytter formuleringen direkte an til den Grundtvig-Koldske tradition.

Formuleringer vedrørende det unikke finder man i formålsbeskrivelserne på tre af de seks skoler. Jeg opfatter det derfor som karakteristisk for friskolers selvopfattelse og sprogholdning. Det unikke i ethvert menneske er måske nok givet, men sansen for unikheden er ikke, og det er derfor en skoleopgave at skærpe den. Dette ordvalg giver nogle interessante muligheder, idet unikhed er et grundbegreb både hos den tysk-jødiske filosof Hannah Arendt og den hollandske uddannelses-tænkert Gert Biesta, der i høj grad er inspireret af Arendt. Både på Al-Hikma, i Grønbjerg og Ollerup kædes det unikke sammen med den Grundtvig-Koldske tradition, som kan genfortolkes med inspiration fra de to tænkere.

Stk. 2: Skolens og fagenes almene opgave

Jeg genbruger "mangfoldighed" i forhold til fagene og undervisningen, fordi mangfoldigheden ikke kan begrænses til et syn på livet, men også må vedrøre en fri skoles fagsyn. Fagene skal muliggøre et mangfoldigt blik på livet og verden. Jeg bruger ord som "undersøge" og "fordybe sig" i sammenhæng og gør "kernestoffet" til genstand for at markere, at der skal vælges stof ud, som det er vigtigt at arbejde med og tilegne sig. I folkeskolens formål handler det om at "skabe rammer" for bl.a. fordybelse. Det er for vagt og uforpligtende.

Fagenes dannelsesfunktion markeres ved at tale om fagene som "vinduer til verden". Fagene tilbyder perspektiver på verden, som gør det muligt for os at forstå den og orientere os indsigtfuldt i den. Jeg udviste en smule vovemod med den sidste formulering, som spejler sig i "får tillid

til egne muligheder og baggrund for at tage stilling og handle" fra folkeskolens formål. Ordet "handlerum" er mere konkret, og så får det nyt liv og ny betydning, når det sættes sammen med "vovemod", som er mere vidtgående end diffus selvtillid. Vovemod er modet til at tage chancer og løbe risici. Ordet optræder ingen steder i de seks formålsbeskrivelser, men det gør "mod" tre steder (Hestehaveskolen, Ollerup og Al-Hikma). Dette satte tanker i gang.

Stk. 3: Skolens demokratiske dannelsesopgave og værdier

Denne del af formålet vedrører skolens demokratiske dannelsesopgave og dens grundlæggende værdier. Jeg har bevidst undgået "åndsfrihed" og "ligeværd", som kun optræder på Kolding Friskoles hjemmeside. I Grønbjerg er samtalen "levende og ligeværdig", og på Hestehaveskolen er mennesker "ligeværdige", mens ordet "ånd" ret påfaldende er helt fraværende undtagen i "åndsfrihed" i Kolding.

I den første sætning i friskoleformålet anlægges der et demokratisk helhedssyn, der omfatter forskellige sociale niveauer, som bør ses i sammenhæng. I den næste lod jeg mig først inspirere af Hannah Arendt, der et sted taler om "den grænseløse vilje til kommunikation", som jeg lod være "fordomsfri", fordi det var et ord, jeg faldt over i flere frie skolers formålsbeskrivelse.

Jeg tog "værdien af forskellighed" op, fordi "forskellighed" tematiseres meget direkte på Al-Hikma Skolen – og så indsatte jeg en "forfinet sans", fordi det tydeliggør, at der her er noget, der kan og skal kultiveres. Endelig ønskede jeg at vise, at forskelligheden både er i individet, i fællesskabet og i naturen, og jeg lånte så et ord fra titlen på en bog af K.E. Løgstrup, nemlig "ophav". Løgstrup talte om universet både som omgivelse og ophav. Forskelligheden er givet os som en del af vores ophav – den ligger i universet og er derfor universel.